

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-27-12
Otsuse kuupäev	10. aprill 2013
Kohtukoosseis	Eesistuja Märt Rask, liikmed Tõnu Anton, Lea Kivi, Lea Laarmaa ja Ivo Pilving
Kohtuasi	1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 põhiseaduslikkuse kontroll osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 57 520 euro 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 4793 eurot 37 senti
Menetluse alus	Tallinna Ringkonnakohtu 16. oktoobri 2012. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-11-17899
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada, et 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 olid põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 57 520 euro 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 4793 eurot 37 senti.

ASJAOLUD, MENETLUSE KÄIK JA RINGKONNAKOHTU MÄÄRUS

1. AS Krediidipank esitas 18. aprillil 2011 Harju Maakohtusse A. Päivi vastu hagi hinnaga 63 911 eurot 60 senti, mille esitamisel tasus sel ajal kehtinud redaktsioonis riigilõivuseaduse (RLS) § 57 lõike 1 koosmõjus seaduse lisaga 1 järgi riigilõivu 4793 eurot 37 senti. Harju Maakohus rahuldab 3. aprilli 2012. aasta otsusega AS Krediidipank hagi.

2. A. Päiv esitas Harju Maakohtu 3. aprilli 2012. aasta otsuse peale apellatsioonkaebuse. AS Krediidipank esitas 20. juulil 2012, apellatsioonimenetluse ajal Tallinna Ringkonnakohtule taotluse tagastada tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 150 lõike 1 punkti 1 alusel maakohtus ettenähtust rohkem tasutud riigilõiv. AS Eesti Krediidipank palus Tallinna Ringkonnakohtul jätta kohaldamata hagi esitamisel kehtinud RLS § 57 lõige 1 koostoimes seaduse lisaga 1 hagi hinnaga 63 911 eurot 60 senti esitamisel tasuda tuleva riigilõivu määra osas.

3. Tallinna Ringkonnakohtus tunnistas 16. oktoobri 2012. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-11-17899 põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata RLS § 57 lõike 1 (ja ekslikult ka lõike 22) ning lisa 1 (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis), mis koostoimes nägid

ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga üle 57 520 euro 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti hagiavalduselt riigilõivu 4793 eurot 37 senti.

4. Ringkonnakohus leidis, et hageja taotlus on põhjendatud. Tegemist on sedavõrd suure riigilõivuga, et see takistab isikuid oma õiguste teostamiseks kohtusse pöördumast. Seda seisukohta toetab ka Riigikohtu praktika. Kohus tagastas AS-le Eesti Krediidipank hagiavalduse esitamisel liigselt tasutud riigilõivu.

5. Tallinna Ringkonnakohtu määrus jõudis Riigikohtusse 16. oktoobril 2012. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium peatas 21. detsembri 2012. aasta määrusega põhiseaduslikkuse järelevalve asja nr 3-4-1-27-12 menetluse kuni Riigikohtu üldkogu lahendite jõustumiseni põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-13-12 ja tsiviilasjas nr 3-2-1-140-12. Mainitud Riigikohtu üldkogu lahendid jõustusid vastavalt 28. veebruaril ja 2. aprillil 2013 ning põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium uuendas menetluse praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas 3. aprillil 2013.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

6. Riigikogu arvamuse on esitanud põhiseaduskomisjon, kes leiab, et kohaldamata jäetud RLS § 57 lõikest 1 koostoimes selle lisaga 1 tulenev riigilõiv on põhiseadusvastane.

7. AS Eesti Krediidipank hinnangul on asjassepuutuv riigilõiv põhiseadusvastane ja ta nõustub Riigikohtu 30. oktoobri 2012. aasta otsuses asjas nr 3-4-1-14-12 sama lõivumäära põhiseadusvastasuse kohta esitatud põhjendustega.

8. AS Eesti Krediidipank on seisukohal, et põhiseadusvastase normi alusel menetlusosaliselt riigituludesse kogutud riigilõiv on hinnatav enamtasutud riigilõivuna TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ja RLS § 15 lõike 1 punkti 1 tähenduses ning riigilõiv pole õigust seda raha saada.

9. Vaatamata menetlusosalise õigusele nõuda oma kohtuasja läbivaatamisel mis tahes asjassepuutuva seaduse põhiseadusvastaseks tunnistamist, ei saa sellekohase taotluse esitamata jätmist kohtusse pöördumisel (lõivu esialgsel tasumisel) käsitada kui enamtasutud lõivu tagasinõude õiguse lõppemist. Tsiviilkohtumenetluses tunnustatud kohtu seotus menetlusosaliste taotlustega ei piira kohtu kohustust järgida põhiseaduse (PS) §-des 3 ja 15 sätestatud. Menetleval kohtuasutusel lasub kohustus järgida kohaldatava õiguse kooskõla põhiseadusega sõltumata taotlusest.

10. Lisaks palub AS Eesti Krediidipank Riigikohtul anda võimalusel juhised, millistel alustel tuleks kohtutel määrata põhiseadusega kooskõlas oleva lõivu suurus. AS Eesti Krediidipank arvates on kohaseks lõivuks riigilõivu määr, mille riik kehtestas 1. juulist 2012, arvestades seejuures hagi hinda samast ajast kehtivatel alustel.

11. A. Päiv avaldab arvamust, et asjassepuutuvad riigilõivuseaduse sätted on põhiseadusvastased. Sellises määras riigilõiv ületab ilmselgelt kõik õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu eesmärgi täitmiseks mõeldud summad kordades, samuti ei kannu see eesmärki, mille seadusandja on riigilõivudele seadnud, kaitsmaks kostjaid „liigsete“ ja „pahatahtlike“ kaebuste eest. Jättes kõrvale hageja isiku konkreetsel juhul, on tegemist sedavõrd suure riigilõivuga, et see takistab isikuid oma õiguste teostamiseks kohtusse pöördumast.

12. A. Päiv leiab, et olukord, kui hageja on esimeses kohtuastmes tasunud riigilõivu põhiseadusega vastuolus olevas määras, riivaks mõlema menetlusosalise õigusi. Eriti riivab see hageja õigusi, kui võrd tal on õigustatud ootus kanda poolte võrdse kohtlemise printsiibi alusel riigilõivu samas määras kostjaga, kes on esitanud apellatsioonkaebuse. Samuti on tegemist kostja huviga, sest teoreetiliselt võib eksiteerida võimalus, et hagi rahuldatakse, mis võimalusega peab mõistlik kostja alati arvestama.

13. Õiguskantsler leiab, et Tallinna Ringkonnakohtu 16. oktoobril 2012 algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus ei ole lubatav. Ringkonnakohus ei oleks tohtinud hageja 20. juuli 2012. aasta taotlust läbi vaadata ega rahuldada, kuna selleks ajaks olid kaebetähtajad möödunud.

14. Riigilõivu tasumise näol on tegemist enne põhivaidluse arutama asumist lahendada tuleva ehk eelmenetluse küsimusega (vt TsMS § 423 lõike 1 punkt 11). TsMS § 150 lõike 4 kohaselt kuulub esimeses kohtuastmes tasuta tuleva riigilõivu suurust ettenägeva õigusnormi põhiseaduslikkuse järelevalve algatamine ning enammakstud riigilõivu tagastamine ennekõike esimese astme kohtu pädevusse ning teise astme kohus saab sama küsimust arutada siis, kui see on sinna jõudnud korralise kaebemenetluse käigus (vt TsMS § 661 lõige 2). Erandlikult on riigilõivu põhiseaduslikkust võimalik hinnata pärast vaidluse lõppu menetluskulude kindlaksmääramisel TsMS § 174 lõikes 1 ettenähtud korras ja selle vaidlustamisel TsMS §-s 178 ettenähtud korras.

15. Juhul kui Riigikohus peab Tallinna Ringkonnakohtu põhiseaduslikkuse järelevalve taotlust siiski lubatavaks, oli RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 koostoimes kehtinud kõnealune riigilõivu regulatsioon õiguskantsleri arvates ülemäära kõrge piirang kohtusse pöördumiseks.

16. Justiitsminister arvab, et vaidlustatud regulatsioon ei ole asjassepuutuv ja Tallinna Ringkonnakohtu taotlus ei ole seega lubatav.

17. Seda, kas hagi esitamisel tasumisele kuuluva riigilõivu suurus on põhiseaduspärane, hindas hagi menetluse võtmise otsustamisel maakohus. Ringkonnakohus ei saanud lahendada iseseisvat taotlust hagi esitamisel tasuta tulnud riigilõivu tasumise aluseks olevate sätete põhiseaduspärasuse hindamiseks ega saanud seda hinnata omal algatusel, sest ringkonnakohus ei kohaldanud vastavat regulatsiooni, kuivõrd ta ei lahendanud hagi menetluse võtmist ega määruskaebust hagi menetluse võtmisest keeldumise määruse peale. Seetõttu ei saa ringkonnakohus rahuldada TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 alusel esitatud taotlust tagastada esimeses kohtuastmes enamtasutud riigilõiv.

18. Ringkonnakohus tunnistas vaidlustatud sätted põhiseaduse vastaseks olukorras, kus need hageja õigust kohtusse pöörduda ei takista, kuivõrd menetlus esimese astme kohtus on juba läbitud ja hageja kohtusse pöördumist lõivu suurus ei takistanud. Ringkonnakohtu lahendist ei nähtu, et hageja oleks üldse tuginenud sellele, et vaidlusalused riigilõivuseaduse sätted koostoimes lõivu suurusega oleks takistanud tal kohtusse pöörduda. Hageja ei põhjendanud ka seda, miks oleks tema hinnangul põhiseadusega vastuolus olukord, kus hagi ja apellatsioonkaebuse esitamisel tasutaks riigilõivu erinevas määras. Ka ringkonnakohus ei ole regulatsiooni vastuolu põhiseadusega põhjendanud.

19. Juhul kui Riigikohus asub seisukohale, et regulatsioon on asjassepuutuv, on justiitsminister seisukohal, et RLS § 57 lõige 1 ja lisa 1 on formaalselt ja materiaalselt põhiseaduspärased.

PÕHISEADUSE VASTASEKS TUNNISTATUD SÄTTED

20. Riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 „Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine“

„(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagihinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.“

21. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „Riigilõivu täismäärad avalduse esitamise eest tsiviilkohtumenetluses“ (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012)

Tsiviilasja hind kuni, k.a.	Riigilõivu täismäär
57 520,48	4 473,81
63 911,64	4 793,37

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

22. Esmalt käsitleb kolleegium põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavust (I) ja seejärel võtab seisukoha asjassepuutuvate sätete põhiseaduspärasuse kohta (II).

I

23. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lõige 2).

24. Kui menetlusosaline, kellelt nõutakse riigilõivu tasumist, lõivu suurusega ei nõustu, kuid maksab lõivu menetluse kiirema jätkumise huvides siiski ära, saab ta esitada avalduse enamtasutud riigilõivu tagastamiseks. TsMS § 150 lõike 1 punkt 1 ja lõige 4 ning RLS § 15 lõike 1 punkt 1 näevad ette, et isiku nõudel tagastab kohus, kelle menetluses asi viimati oli, tasutud riigilõivu enam tasutud osas, kui riigilõivu on tasutud ettenähtust rohkem.

25. Riigilõivu tasunud isik või isik, kelle eest lõiv tasuti, saab enamtasutud riigilõivu tagastamise taotluse esitamisel kohtulahendi jõustumiseni PS § 15 lõike 1 alusel nõuda kohaldatud riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist (Riigikohtu üldkogu 28. veebruari 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-13-12, punkt 36; 2. aprilli 2013. aasta määrus asjas nr 3-2-1-140-12, punkt 20).

26. Ringkonnakohus, lahendades AS Eesti Krediidipank taotlust tunnistada hagiavalduselt tasutud riigilõiv põhiseadusvastaseks ja tagastada nõutud enamtasutud riigilõiv, pidi kontrollima, kas tasutud riigilõiv on põhiseaduspärane (PS § 15 lõige 2 ja § 152). Ringkonnakohus oleks pidanud vaidlusaluste sätete põhiseaduspärasuse korral tegema taotluse osas teistsuguse otsustuse kui nende sätete põhiseaduse vastasuse korral (vt ka Riigikohtu üldkogu 28. oktoobri 2002. aasta otsus asjas nr 3-4-1-5-02, punkt 15).

27. Seetõttu on praeguses asjas asjassepuutuvad sätted 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 57 520 euro 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 4793 eurot 37 senti.

II

28. AS Eesti Krediidipank kasutas maakohtusse hagiavaldust esitades PS § 15 lõikest 1 tulenevat igäihe õigust oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse pöörduda.

29. Hagiavalduselt riigilõivu tasumise nõue ja selle määr riivavad PS § 15 lõikes 1 sätestatud põhiõigust. Riigikohus on kinnitanud kohtusse pöördumise või edasikaebedõiguse riive olemasolu ka juhul, kui riigilõiv oli enne põhiseaduse vastasuse väite esitamist juba tasutud (vt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 28. juuni 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-12-12 ja 11. detsembri 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-23-12; üldkogu 28. veebruari 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-13-12).

30. Praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas on asjassepuutuv riigilõivu määr 4793 eurot 37 senti, mida tuli tasuda hagiavalduse esitamisel tsiviilasjas hinnaga üle 57 520 euro 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistas 19. veebruari 2013. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-28-12 põhiseadusega vastuolus olevaks praegu vaidlustatud riigilõivumäärast väiksema riigilõivu 4154 eurot 25 senti, mida tuli kuni 30. juunini 2012 kehtinud RLS § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 alusel hagiavalduselt tasuda tsiviilasjas hinnaga üle 44 738 euro 15 senti kuni 51 129 eurot 31 senti. Samuti on Riigikohus tunnistanud 30. oktoobri 2012. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-14-12 praegu vaidlustatud riigilõivumäära põhiseadusega vastuolus olevaks apellatsioonkaebuse osas.

31. Kolleegiumi arvates ei ole põhjust hinnata asjassepuutuva riigilõivu põhiseaduslikkust Riigikohtu senisest praktikast erinevalt. Riigilõiv 4793 eurot 37 senti ei ole menetlusökonomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks vajalik abinõu.

32. Riigikohus tunnistas PSJKS § 15 lõike 1 punkti 5 alusel, et 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 olid PS § 15 lõikega 1 ja §-ga 11 vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 57 520 euro 48 senti kuni 63 911 eurot 64 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 4793 eurot 37 senti.

Märt Rask

Lea Kivi

Lea Laarmaa

Ivo Pilving